

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

HS cần :

- Nắm vững sự phân bố dân cư rất không đồng đều ở châu Phi.
- Hiểu rõ những hậu quả của lịch sử để lại qua việc buôn bán nô lệ và thuộc địa hoá bởi các cường quốc phương Tây.
- Hiểu được : Sự bùng nổ dân số không thể kiểm soát được và sự xung đột sắc tộc triền miên đang cản trở sự phát triển của châu Phi.

II. NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

HS xác định được :

- Sự phân bố dân cư không đều ở châu Phi thông qua việc phân tích lược đồ phân bố dân cư châu Phi.
- Mối quan hệ giữa chủ nghĩa thực dân phương Tây ở châu Phi trước đây và cuộc xung đột sắc tộc triền miên hiện nay trên châu lục này.

- Sự bùng nổ dân số không thể kiểm soát được ở châu Phi thông qua việc phân tích bảng số liệu thống kê về tỉ lệ gia tăng tự nhiên ở các nước châu Phi.

- Các hậu quả do sự buôn bán nô lệ và thuộc địa hoá bởi các nước đế quốc phương Tây : sự lạc hậu của châu Phi và sự xung đột sắc tộc triền miên hiện nay ở châu Phi.

- Sự bùng nổ dân số không thể kiểm soát nổi của châu Phi.

- Vấn đề xung đột sắc tộc kìm hãm sự phát triển kinh tế các nước châu Phi.

Năm 2000 trên thế giới xảy ra 144 cuộc xung đột với quy mô và tính chất khác nhau, trong đó có 12 cuộc chiến tranh và 24 cuộc khủng hoảng vũ lực. Đứng đầu danh sách xung đột trên Trái Đất là châu Phi. Tại An-gô-la, cuộc xung đột kéo dài 26 năm qua đã làm khoảng nửa triệu người thiệt mạng. Tại Công-gô, cuộc xung đột đến nay đã làm 1,2 triệu người chết, hơn 2 triệu người phải di tản khắp nơi trong nước lánh nạn, khoảng 1 triệu người không nhận được bất kì sự giúp đỡ hoặc cứu trợ từ bên ngoài. Trong phần lớn các cuộc xung đột, cộng đồng quốc tế tỏ ra bất lực.

Về dịch bệnh : do thiếu thốn điều kiện vệ sinh tối thiểu và nước sạch ngày càng khan hiếm tại các nước nghèo nên bệnh bại liệt lại bùng nổ trở lại. Đại dịch AIDS đã đưa số trẻ em mồ côi tại U-gan-đa lên đến 1,1 triệu trẻ mồ côi, gấp 11 lần so với bất kì quốc gia công nghiệp phát triển nào.

Nguyên nhân gây ra xung đột và thảm cảnh chết chóc tại các điểm nóng của châu Phi rất khác nhau : mâu thuẫn sắc tộc, tôn giáo, tranh giành quyền lực, tài nguyên khoáng sản, tranh chấp lãnh thổ.

Cuộc chiến ở Xi-ê-ra Lê-ôn trong năm 1999 làm hàng nghìn người chết và đẩy hàng triệu người khác lâm vào cảnh màn trời chiếu đất trong khi li tán khỏi quê hương. Cuộc chiến đẫm máu giữa quân đội chính phủ và Mặt trận Thống nhất (RUF) tưởng chừng có thể chấm dứt bằng hiệp định hoà bình Lô-mê kí tháng 7 năm 1999. Nhưng những mâu thuẫn phức tạp sâu xa giữa hai bên vẫn tồn tại và trong năm 2000 lại bùng phát thành xung đột. LHQ đã phải triển khai một lực lượng gìn giữ hoà bình hơn 13.000 binh sĩ tại quốc gia Tây Phi nhỏ này.

Nhưng nguy hiểm và đáng lo ngại nhất là cuộc xung đột ở CHDC Công-gô kéo dài 2 năm qua. Nó không còn là cuộc xung đột nội bộ của nước này mà thật sự trở thành cuộc xung đột đa quốc gia lôi cuốn nhiều nước láng giềng vào cuộc đối đầu, đe dọa nghiêm trọng an ninh toàn bộ khu vực vùng Hồ Lớn. Cuộc chiến thảm khốc ở CHDC Công-gô đã cướp đi 1,7 triệu sinh mạng, làm 1

triệu người bị thương và đả hơn 2 triệu người vào cảnh tị nạn và đến nay vẫn chưa có lối thoát và giải pháp hữu hiệu.

Ngoài ra, còn có các cuộc nội chiến ở Xu-đăng, An-gô-la, chiến tranh biên giới giữa Ê-ti-ô-pi-a và Ê-tơ-ri-a ...

Chiến tranh tàn phá kinh tế các nước, kìm hãm sự phát triển, hút cạn nguồn lực châu Phi là nguyên nhân dẫn tới đói nghèo, dịch bệnh. Năm 2000, trong số 46 quốc gia nghèo nhất thế giới thì 33 nước thuộc về châu Phi, 50% dân số châu lục này sống dưới mức nghèo khổ và con số này đang tiếp tục gia tăng, trong khi đó nhiều người chỉ có mức thu nhập chưa tới 1 USD/ngày. Nợ nước ngoài 350 tỉ USD bằng gần 2/3 tổng giá trị sản phẩm quốc dân đang là gánh nặng khủng khiếp đè lên châu lục này.

– *Vấn đề bệnh tật, đặc biệt là bệnh AIDS.*

Năm 2000, nhiều quốc gia châu Phi trong đó có An-gô-la, Bu-run-đi, CHDC Công-gô, Ê-ti-ô-pi-a, Ê-ri-tơ-ri-a, Ru-an-đa, Kê-ni-a, Mô-dăm-bich, Xu-đăng, U-gan-đa đang trong tình trạng báo động khẩn cấp về lương thực. Cùng với nghèo đói, bệnh tật cũng là vấn đề đang gây nhức nhối lục địa đen, trong đó đáng quan tâm nhất là nạn dịch AIDS. Châu Phi là nơi bị AIDS tàn phá dữ dội nhất. Năm 2001, tổng số người bị nhiễm HIV/AIDS vùng này lên 25,3 triệu, chiếm gần 3/4 số người bị nhiễm HIV/AIDS trên thế giới.

III – CÁC PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC

– Lược đồ phân bố dân cư và đô thị châu Phi.

– Bảng số liệu thống kê về tỉ lệ gia tăng dân số một số quốc gia châu Phi.

– Một số hình ảnh về xung đột vũ trang và di dân do xung đột vũ trang ở châu Phi.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI MỚI

1. Lời giới thiệu

Mở đầu bài học, GV hướng dẫn HS nghiên cứu SGK, nhận thức được hậu quả việc các nước đế quốc phương Tây buôn bán nô lệ và thuộc địa hoá châu Phi. Lưu ý HS : cần phân tích lược đồ phân bố dân cư và đô thị để rút ra được nguyên nhân dẫn đến sự phân bố dân cư và đô thị hiện nay ở châu Phi. Thông qua việc phân tích bảng thống kê, HS có thể rút ra được nhận xét về tỉ lệ gia tăng tự nhiên của một số quốc gia châu Phi, dự báo về khả năng bùng nổ dân số, nguyên nhân của sự bùng nổ dân số, tình hình phát triển y tế của các quốc gia này.

2. Gợi ý tiến trình bài học

GV có thể sử dụng phương pháp thảo luận nhóm hoặc phương pháp tự nghiên cứu cá nhân trong thời gian 5 – 10 phút. GV yêu cầu HS dựa vào lược đồ 29.1 để trả lời các câu hỏi SGK.

a) Sơ lược lịch sử châu Phi

GV hướng dẫn để HS nhận thức được 4 thời kì phát triển trong lịch sử châu Phi. Từ đó, HS có thể rút ra được kết luận về các hậu quả do sự buôn bán nô lệ và thuộc địa hoá bởi các nước đế quốc phương Tây : sự lạc hậu, sự chậm phát triển về dân số trong các thế kỉ XVI – XVIII và sự xung đột sắc tộc triền miên hiện nay ở châu Phi.

b) Dân cư châu Phi

– GV tổ chức HS phân tích lược đồ 29.1, rút ra các nhận xét về sự phân bố dân cư ở châu Phi :

+ Dưới 2 người/km² : hoang mạc Xa-ha-ra, hoang mạc Na-mip và hoang mạc Ca-la-ha-ri.

+ Từ 2 đến 20 người / km² : miền núi At-lat, đại bộ phận lãnh thổ châu Phi.

+ Từ 21 đến 50 người / km² : ven vịnh Ghi-nê, lưu vực sông Ni-giê, quanh hồ Vich-to-ri-a.

+ Trên 50 người / km² trở lên : vùng ven sông Nin.

– Đối chiếu với lược đồ 27.2, HS có thể rút ra nguyên nhân dẫn đến sự khác nhau trong phân bố dân cư ở châu Phi :

+ Hoang mạc hầu như không có người. Dân cư thường tập trung trong các ốc đảo, các đô thị có quy mô nhỏ và các đô thị này rất thưa thớt.

+ Môi trường xavan có mật độ dân cư trung bình, có nhiều thành phố từ 1 đến 5 triệu dân.

+ Môi trường xích đạo ẩm có mật độ dân cư khá cao, có những thành phố trên 5 triệu dân.

+ Riêng vùng ven sông Nin có mật độ dân cư cao nhất, vì ở đây có châu thổ phì nhiêu.

– Quan sát lược đồ hình 29.1, HS có thể rút ra nhận xét về sự phân bố các thành phố trên 1 triệu dân ở châu Phi :

– Bắc Phi : Ca-xa-blan-ca, Ra-bat, An-giê, Tri-pô-li, A-lêch-xan-đri-a và Cai-rô.

- Tây Phi : Đa-ca, Cô-na-cri, A-bit-gian, Ac-cra, La-gôt, Kin-sa-xa, Lu-an-đa.
- Nam Phi : Kep-tao, Đuôc-ban, Ma-pu-tô – Giô-han-ne-xbua, Prê-tô-ri-a.
- Đông Phi : A-đi A-bê-ba, Nai-rô-bi, Đa-et Xa-lam.

Các thành phố này chủ yếu tập trung ven biển.

c) Sự bùng nổ dân số không thể kiểm soát được

GV cần cung cấp thông tin cho HS về vấn đề bùng nổ dân số và đại dịch AIDS.

- HS quan sát bảng số liệu thống kê "Tình hình dân số của một số quốc gia ở châu Phi", có thể rút ra nhận xét sau :

+ Các quốc gia có tỉ lệ gia tăng tự nhiên cao là : Ê-ti-ô-pi-a 2,9%, Tan-da-ni-a 2,8% ở Đông Phi, Ni-giê-ri-a 2,7% ở Tây Phi.

+ Các quốc gia có tỉ lệ gia tăng tự nhiên thấp là : Cộng hoà Nam Phi 1,1% ở Nam Phi.

- Dựa vào kiến thức đã học về các bộ tộc ở châu Phi, HS có thể rút ra nhận xét : vấn đề kế hoạch hoá rất khó thực hiện ở châu Phi vì gặp các trở ngại của tập tục, truyền thống, sự thiếu hiểu biết về khoa học kĩ thuật v.v...

d) Sự xung đột sắc tộc người

Dưới sự hướng dẫn của GV, bằng phương pháp đàm thoại gợi mở hoặc phương pháp dạy học nêu vấn đề, HS có thể rút ra nhận xét về những hậu quả của cuộc xung đột sắc tộc ở châu Phi :

- Hình thành những làn sóng người tị nạn từ vùng có chiến tranh hoặc xung đột sắc tộc đến những nơi an toàn hơn.

- Làng mạc, thành phố bị tàn phá, các nhà máy, xí nghiệp, hầm mỏ, đồn điền, đồng ruộng bị phá huỷ, đốt cháy, bỏ hoang, sản xuất đình trệ, mức sống bị hạ thấp v.v...

- Những nơi tiếp nhận người tị nạn có nhiều vấn đề xã hội phải giải quyết : nạn thất nghiệp, bệnh tật, tiếp tế nước sạch, thực phẩm, thuốc men, phòng chống dịch bệnh, suy dinh dưỡng,...

- Sự đoàn kết thống nhất trong một nước giữa các dân tộc, các sắc tộc v.v... không bền vững, mầm mống bất ổn kinh tế - xã hội vẫn duy trì lâu dài, cản trở sự phát triển kinh tế đất nước.

V – GỢI Ý TRẢ LỜI MỘT SỐ CÂU HỎI KHÓ

Câu hỏi 2. *Những nguyên nhân xã hội nào đã kìm hãm sự phát triển kinh tế – xã hội của châu Phi.*

Những nguyên nhân xã hội đã kìm hãm sự phát triển kinh tế – xã hội của châu Phi :

- Sự bùng nổ dân số.
- Xung đột tộc người.
- Đại dịch AIDS.
- Sự can thiệp của nước ngoài.